

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרק שביעי - שמיני

ברכת המזון

סוגיה ו: אחד מפסיק לשניים

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה ו: אחד מפסיק לשניים

*

רקע

הדין בסוגיה הוא בבני חבורה שאינם מברכים ברכת המזון ביחד. עיקר הדין הוא אם ניתן לנתק בין ברכת הזימון לבין ברכת המזון. סוגיה זו היא הסוגיה השנייה מתוך שלוש סוגיות מרכזיות בהבנת מהות מצות זימון.

מקורות

- א. גמ' מה: "אמר רבא הא מילתא אמריתא אנא... לפנים משורת הדין הוא דעבד"
 ב. רש"י ד"ה אחד מפסיק לשנים
 תלמידי רבינו יונה לג. ד"ה ואין
 רא"ש סי' ז
 רשב"א ד"ה אחד מפסיק לשנים
 רמב"ם הל' ברכות פ"ז ה"ו
 ג. שו"ע סי' ר סע' א, ומשנה ברורה

רשב"א ד"ה אחד מפסיק

אחד מפסיק לשנים שנים אין מפסיקין לאחד, נראה דהכי פירושו, אחד מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם, ואפילו לא רצה להפסיק הן מזמנין עליו, בין עונה בין אין עונה, כל שהוא עומד שם, אבל ב' אין מפסיקין לא' - אין חייבין להפסיק, והלכך אין חיוב זימון חל עד שיתרצו להפסיק ולברך, ואם לא רצו להפסיק וזימן הוא עליהם לא עשה ולא כלום, והלכך אם לא רצו להפסיק אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק עד שעה שיגמרו השנים וזימן עמהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזימון והיאך יברך בלא זימון. אבל ראיתי לרב האי גאון ז"ל שכתב אם בקש אחד מהן לצאת אין השנים מפסיקין סעודתן ומזמנין עמו, אלא הוא מברך לעצמו בלא זימון ויוצא והם גומרין סעודתן, וצריכא עיונא.

ולענין אחד שמפסיק לשנים, פירש רש"י ז"ל שמפסיק עד נברך או עד הזון, וכדאמרינן בסמוך: עד היכן ברכת הזימון? רב נחמן אמר: עד נברך, ורב ששת: אמר עד הזון. ואחר כך אם רצה היחיד לחזור ולגמור סעודתו חוזר וגומר ואחר כך מברך לעצמו, וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל. ואף בהלכות גדולות כתוב: והיכא דקא בעי למיפק חד מינייהו ובעו חבריה למעבד ליה לפנים משורת הדין, פסקין סעודתיהו ומזמנין עליו עד הזון, וגמר איהו ברכה כולה ונפקין וחזורין ואוכלין וגומרין סעודתן ומברכין. אבל רב האי גאון ז"ל כתב: כשהשנים גומרין, אם רצה האחד לחזור ולגמור סעודתו מתחיל ומברך המוציא. נראה מדבריו, דכיון שהפסיק כבר חל עליו חיוב ברכה דלבסוף והילכך חייב לברך לשעבר, ואם רצה עוד לחזור ולאכול צריך לברך המוציא להבא. ואף הראב"ד ז"ל כן כתב, דכיון שהפסיק יצא ידי ברכה למפרע וצריך ליטול ידיו ולבצוע אם ירצה לאכול עוד, דהוה ליה כבני חבורה שעקרו רגליהם לצאת לקראת חתן שצריכין ברכה למפרע וכשחזורין צריכין ברכה לכתחלה. ועוד נותן טעם לדבר, דכיון שהפסיק אכילתו בברכת המזון מיכל וברוכי בהדי

הדדי אי אפשר, ואיך יתכן שיאכל באמצע הברכה כי הזימון אחת מהברכות של מזון ואיך יברך ברכה אחת ויאכל ואחר כך ישלים כל ברכותיו. ונראין הדברים.

הסבר הסוגיה

שלושה שאכלו כאחד - אחד מפסיק לשנים, ואין שנים מפסיקין לאחד. [גמ' מה:]

הגמ' אומרת שאחד שלא סיים סעודתו מפסיק לשניים שסיימו, ושניים שלא סיימו אינם מפסיקים לאחד שסיים. נחלקו הראשונים בהסבר הגמ', רש"י [ד"ה אחד מפסיק] סובר שדין הגמ' אינו דין בהלכות זימון, אלא בהלכות דרך ארץ. הנימוס מחייב את האחד להפסיק בשביל שניים שגמרו, כדי שלא להטריחם להמתין לו, והשניים אינם חייבים, אפילו בגדרי דרך ארץ, להפסיק בשביל האחד. גם מהרמב"ם משמע כך, שהרי אינו מביא דין זה בפרק ה, העוסק בדיני זימון, אלא בפרק ז [ה"ו], העוסק ב"מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה וכולן דרך ארץ". תלמידי רבינו יונה [לג. באלפס ד"ה ואין חולקים על רש"י והרמב"ם, ולדעתם אחד חייב להפסיק לשניים. כששניים גמרו לאכול חל חיוב זימון, והיחיד חייב להפסיק סעודתו ולהצטרף לברכת הזימון. הראב"ד [מובא ברא"ש סי' ז] והרשב"א [ד"ה אחד מפסיק] מוסיפים שכיוון שחיוב זימון חל כששניים סיימו סעודתם, הם יכולים לזמן אפילו כשהשלישי אינו מפסיק סעודתו, ואינו עונה עמהם.

נחלקו הראשונים בדינו של המפסיק באמצע סעודתו כדי לענות לזימון. רש"י [שם] כותב, שאחד המפסיק לשניים, מפסיק עד ברכת הזון, ואחר כך חוזר לסעודתו. לדעת רש"י ניתן להצטרף לשניים המזמנים לצאת ידי חובת זימון, לחזור לסעודה, ואחר כך לברך ברכת המזון. הרמב"ם [פ"ז ה"ו] פוסק: "גמרו מהן שנים - השלישי מפסיק עמהן". משמע מסתימת לשונו שהוא מפסיק לכל ברכת המזון. דין זה מפורש ברשב"א [ד"ה אחד מפסיק] הכותב בשם רב האי גאון והראב"ד, שהמפסיק לשניים אינו יכול לנתק בין ברכת הזימון לבין ברכת המזון, והוא צריך להפסיק לכל ברכת המזון. אם הוא רוצה לחזור ולאכול לאחר מכן הוא צריך להקדים ולברך "המוציא".

להבנה שמהות ברכת הזימון היא להוסיף ברכה נוספת על הברכות של ברכת המזון, מובן שניתן לנתק בין ברכת הזימון לברכת המזון, ויחיד המפסיק סעודתו לחבריו, מברך ברכת הזימון, משלים סעודתו ומברך ברכת המזון. להבנה שמהות ברכת הזימון היא לברך ברכת המזון בחבורה, עדיף להבין כשיטת הרמב"ם והרשב"א שהמפסיק לשניים מפסיק לכל ברכת המזון [לקמן בסוגיית "עד היכן ברכת הזמון" (עמ' 260-261) נראה שניתן להבין שיש חיוב לברך ברכת המזון בחבורה ואף על פי כן אין חיוב להפסיק לכל ברכת המזון].

הרשב"א [ד"ה אחד מפסיק] סובר שכיוון ששניים אינם חייבים להפסיק לאחד, הוא אינו רשאי לצאת ללא זימון, וחייב להמתין עד שהם יסיימו סעודתם. הוא מביא את דברי רב האי גאון, שאם אין השניים מוכנים להפסיק הוא רשאי לברך ללא זימון ולצאת לדרכו. הרשב"א נשאר בצריך עיון על דברים אלו. הבית יוסף [סי' ר סע' א ד"ה ומ"ש רבינו בשם הראב"ד] מבאר שרב האי גאון עוסק כ"שהדבר נחוץ לו לצאת ואי אפשר לו להתעכב". הב"ח [שם סע' ב ד"ה

כתבן חולק ולדעתו חיוב זימון הוא רק כששלושתם מסיימים כאחד, וכאן כיוון שהוא סיים סעודתו לפניהם הוא אינו חייב בזימון, ומותר לו לברך לעצמו. הב"ח פוסק שיטה זו להלכה.

סיכום

נחלקו הראשונים אם ניתן לנתק בין ברכת הזימון לבין ברכת המזון. רש"י סובר שניתן לנתק ביניהן, ויחיד המפסיק לשניים או שניים המפסיקים [לפנים משורת הדין] לאחד, רשאים לענות לברכת הזימון, להשלים סעודתם ולברך כל אחד ברכת המזון לעצמו. הרשב"א, וכנראה גם הרמב"ם, סוברים שלא ניתן לנתק ביניהן, ויחיד המפסיק לשניים שומע את כל ברכת המזון ויוצא ידי חובתו. אם הוא רוצה להמשיך סעודתו הוא חייב לחזור ולברך ברכת "המוציא".

הלכה

השו"ע [סי' ר סע' א-ב] פוסק שאחד שלא סיים סעודתו חייב להפסיק לשניים שסיימו סעודתם, והם רשאים לזמן אף כשאינו עונה עמהם. הוא פוסק שהמפסיק אינו חייב לברך ברכת המזון אלא מפסיק לברכת הזימון בלבד, מסיים סעודתו ומברך ברכת המזון. המגן אברהם [סק"ב] פוסק כב"ח שהמסיים לפני שאר בני החבורה אינו חייב בזימון ורשאי לברך לעצמו. המשנה ברורה [סק"ה] מביא שאחרונים רבים חולקים עליו, ואין לצאת ללא זימון, אלא אם נחוץ לו לצאת מפני הפסד ממון.